

DOMSTOLENS DOM
av den 21 juni 1988*

I mål 197/86

har Cour of Session i Skottland till domstolen gett in en begäran om förhandsavgörande enligt artikel 177 i EEG-fördraget i det mål som pågår vid den nationella domstolen mellan

Steven Malcolm Brown

och

Secretary of State for Scotland.

Begäran avser tolkningen av artiklarna 7 och 128 i EEG-fördraget och av artiklarna 7 och 12 i rådets förordning (EEG) nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen (EGT L 257, s. 2, fransk version; svensk specialutgåva, del 05, volym 01).

DOMSTOLEN

sammansatt av ordföranden Mackenzie Stuart, avdelningsordförandena J. C. Moitinho de Almeida och G. C. Rodríguez Iglesias samt domarna T. Koopmans, U. Everling, K. Bahlmann, Y. Galmot, C. Kakouris, R. Joliet, T. F. O'Higgins och F. Schockweiler,

generaladvokat: Sir Gordon Slynn,
justitiesekreterare: B. Pastor, byrådirektör,

som beaktat yttrandena från

— Steven Malcolm Brown, genom advokaterna R. Mackay, QC,
och M. G. Clarke,

* Rättegångsspråk: engelska.

- Förbundsrepubliken Tyskland, genom advokaten M. Zuleeg, i egenskap av ombud,
- Danmark, genom advokaten L. Mikaelson, i egenskap av ombud,
- Förenade kungariket, genom advokaterna H.R.L. Purse och D. Donaldson, QC, båda i egenskap av ombud,
- kommissionen, genom advokaten J. Currall, i egenskap av ombud,

som beaktat förhandlingsrapporten och det muntliga förfarandet den 21 maj 1987, och

som hört generaladvokatens förslag till avgörande, framlagt vid sammanträdet den 17 september 1987,

meddelar följande

dom

- 1 Genom beslut av den 27 juni 1986, som inkom till domstolen den 31 juli 1986, har Court of Session i Skottland, i enlighet med artikel 177 i EEG-fördraget, ställt fem frågor om, bland annat, tolkningen av artikel 7 i EEG-fördraget och av artiklarna 7 och 12 i rådets förordning nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen (EGT L 257, s. 2, fransk version; svensk specialutgåva, del 05, volym 01).
- 2 Dessa frågor har uppkommit inom ramen för en talan som väckts av Steven Malcolm Brown, sökande i målet vid den nationella domstolen (nedan kallad "sökanden"), med anledning av att Scottish Education Department (SED), en administrativ enhet under Secretary of State for Scotland, motpart i målet vid den nationella domstolen, avslog hans ansökan om studiebidrag.
- 3 Det framgår av handlingarna att sökanden har både franskt och brittiskt medborgarskap. Efter att ha varit bosatt i Frankrike fram till studentexamen, flyttade han i början av 1984 till Förenade kungariket. Under perioden den 9 januari-14 september 1984 arbetade han för ett företag i Edinburgh. Hans anställning beskrivs i beslutet om hänskjutande som "yrkespraktik inför universitetsstudier". I oktober 1984 började han studera till elektroingenjör vid universitetet i Cambridge.

- 4 SED avslag, med hänvisning till en rad bestämmelser i nationell rätt, sökandens ansökan om studiebidrag. Studiebidraget inbegriper dels ett bidrag till den studerandes uppehälle, det beloppets storlek beror på föräldrarnas inkomstförhållanden, dels SED:s betalning av undervisningsavgifterna direkt till universitetet, oberoende av den studerandes eller dennes föräldrars inkomstförhållanden.
- 5 Sökanden har medgivit att han inte är berättigad till bidrag enligt de nationella bestämmelserna. Han har emellertid ändå överklagat SED:s avslagsbeslut och gjort gällande att han har rätt till studiebidrag enligt gemenskapsrätten och har därvid åberopat följande fyra bestämmelser: artikel 7 i EEG-fördraget, såsom den har tolkats av domstolen i dom av den 13 februari 1985 i mål 293/83 Gravier (Rec. 1985, s. 593), artikel 7.2, artikel 7.3 samt artikel 12 i förordning nr 1612/68.
- 6 Den nationella domstolen har, i enlighet med parternas önskemål, begärt förhandsavgörande av domstolen rörande en rad tolkningsfrågor och ställt följande frågor till domstolen:
- "1) Utgör ingenjörstudier, som bedrivs på heltid vid ett universitet och avslutas med en examen som innebär att personen i fråga uppfyller utbildningskraven för medlemskap i en yrkesorganisation för elektroingenjörer, något som i sin tur gör det möjligt för honom att efter avslutad kompletterande yrkespraktik registrera sig som utbildad ingenjör och använda sig av titeln "chartered engineer", antingen
- a) en yrkesutbildning som omfattas av EEG-fördragets tillämpningsområde och av artikel 7 i fördraget, såsom den tolkats av domstolen i målen 152/82 Forcheri mot Belgien (Rec. 1983, s. 2323) och 293/83 Gravier mot staden Liège (Rec. 1985, s. 593), eller
 - b) en utbildning vid en "yrkesskola" i den mening som avses i artikel 7.3 i rådets förordning (EEG) nr 1612/68?
- 2) Skall begreppet tillträde till yrkesutbildning, vid tillämpningen av artikel 7 i EEG-fördraget såsom den tolkats i målen 152/82 Forcheri mot Belgien och 293/83 Gravier mot staden Liège, tolkas så att det inbegriper det bidrag som en medlemsstat, i enlighet med dess nationella rättsregler, beviljar personer som genomgår en sådan yrkesutbildning genom att a) betala undervisningsavgifterna för deras räkning

eller genom att b) betala ett bidrag till deras uppehälle, eller båda delarna?

- 3) Skall en person som är medborgare i en medlemsstat där han varit bosatt och som beger sig till en annan medlemsstat ("värdlandet") vid tillämpningen av artikel 7 i förordning nr 1612/68 anses som "arbetstagare" i följande fall:
 - a) Personen i fråga har under en period av åtta månader innan han påbörjade sina universitetsstudier haft en avlönad heltidsanställning som elektroingenjörspraktikant och omfattades av socialförsäkringssystemet.
 - b) Han har, redan innan han reste in i värdlandet, vidtagit åtgärder för att efter den ovannämnda perioden av åtta månader börja studera på heltid till ingenjör vid ett universitet i värdlandet.
 - c) Arbetsgivaren skulle inte ha anställt honom för att utföra det aktuella arbetet om han inte hade antagits vid universitetet.
 - d) Han tog anställningen i fråga för att få yrkespraktik inom den elektrotekniska industrin?
- 4) Är en arbetstagare som lämnar sin anställning i syfte att påbörja – och faktiskt påbörjar – studier som leder till en examen i elektroteknik, i avsikten att bli ingenjör och arbeta som sådan, med stöd av artikel 7.2 i förordning (EEG) nr 1612/68 berättigad till studiebidrag som, enligt nationell rätt, betalas till studerande för att täcka deras undervisningsavgifter eller deras uppehälle eller båda delarna?
- 5) Kan ett barn till en medlemsstats medborgare, som är bosatt inom en annan medlemsstats territorium ("värdlandet"), kräva tillämpning av artikel 12 i förordning (EEG) nr 1612/68, i det fall då föräldern, som varken arbetar eller bor i värdlandet längre, senast var bosatt eller anställd i värdlandet före barnets födelse och då det faktum att barnet är bosatt inom värdlandets territorium inte har något att göra med föräldrarnas anställning i värdlandet?"

- 7 För en utförligare redogörelse för de rättsliga och faktiska omständigheterna i målet vid den nationella domstolen samt de yttranden som ingivits till EG-domstolen hänvisas till förhandlingsrapporten. I det följande återges handlingarna i dessa delar endast i den mån domstolens argumentation kräver det.

Den första frågan

- 8 Den nationella domstolen vill med den första frågans första del få klarlagt om universitetsstudier av det slag som beskrivs i beslutet om hänskjutande utgör en yrkesutbildning i den mening som avses i EEG-fördraget.
- 9 Det bör inledningsvis påpekas att det enligt artikel 177 i EEG-fördraget är domstolens skyldighet att ge den nationella domstolen upplysning om de tolkningskriterier som är nödvändiga för att den nationella domstolen skall kunna bedöma studierna i fråga.
- 10 Det måste vidare påpekas – vilket domstolen slog fast i ovannämnda dom av den 13 februari 1985 – att studier som leder till behörighet för ett visst yrke, en viss sysselsättning eller anställning, eller som ger särskild kompetens för att utöva ett sådant yrke, sysselsättning eller anställning, utgör yrkesutbildning. Det är dessutom nödvändigt att klargöra – vilket domstolen slog fast i domen av den 2 februari 1988 i mål 24/86 Blaizot (Rec. 1988, s. 379) – att universitetsstudier i allmänhet uppfyller dessa villkor, med undantag för vissa kurser som på grund av deras särskilda karaktär riktar sig till personer som önskar fördjupa sina allmänna kunskaper snarare än utbilda sig för att få tillträde till förvärvslivet.
- 11 Den nationella domstolen vill med den första frågans andra del få klarlagt om universitet som tillhandahåller yrkesinriktad undervisning kan betraktas som yrkesskolor i den mening som avses i artikel 7.3 i förordning nr 1612/68.
- 12 Det är i detta hänseende nödvändigt att påpeka att det inte är tillräckligt för att en läroanstalt skall kunna betraktas som en yrkesskola i den mening som avses i nämnda bestämmelse att den ger en viss yrkesutbildning. Begreppet yrkesskola är snävare och avser uteslutande läroanstalter där undervisningen enbart antingen integreras med ett förvärvsarbete eller har nära samband med ett förvärvsarbete, särskilt under lärlingstiden. Detta är inte fallet med universitet.

- 13 Svaret på den första frågan blir således följande. Universitetsstudier som leder till behörighet för ett visst yrke, en viss sysselsättning eller anställning, eller som ger särskild kompetens för att utöva ett sådant yrke, sysselsättning eller anställning, utgör yrkesutbildning. Universitet kan inte betraktas som "yrkesskolor" i den mening som avses i artikel 7.3 i förordning nr 1612/68.

Den andra frågan

- 14 Den nationella domstolen vill med sin andra fråga få klarlagt om det bidrag som en medlemsstat beviljar genom att betala de undervisningsavgifter som ett universitet kräver av de studerande och bidrag till deras uppehälle omfattas av EEG-fördragets tillämpningsområde och av artikel 7 i fördraget.
- 15 Det bör inledningsvis erinras om att domstolen, i sin ovannämnda dom av den 13 februari 1985, dels slog fast att olika behandling på grund av nationalitet utgör diskriminering som är förbjuden enligt artikel 7 i EEG-fördraget om den äger rum inom fördragets tillämpningsområde, dels att villkoren för tillträde till yrkesutbildning omfattas av fördragets tillämpningsområde. I ovannämnda dom av den 2 februari 1988 slog domstolen fast att universitetsstudier i allmänhet uppfyller villkoren för att kunna betraktas som yrkesutbildning i den mening som avses i EEG-fördraget.
- 16 Däremot behövde domstolen i dessa domar inte ta ställning till om en medborgare från en annan medlemsstat, som påbörjar sådana studier, har rätt till ett statligt bidrag som beviljas de egna medborgarna.
- 17 Det är endast om ett sådant bidrag har till syfte att täcka inskrivningsavgifter eller andra avgifter, särskilt undervisningsavgifter, som måste betalas för att få tillträde till utbildning som bidraget enligt nämnda dom av den 13 februari 1985 – i egenskap av villkor för tillträde till yrkesutbildning – omfattas av tillämpningsområdet för EEG-fördraget och principen om icke-diskriminering på grund av nationalitet i artikel 7 i EEG-fördraget följaktligen är tillämplig.
- 18 Med detta förbehåll kan det konstateras att på gemenskapsrättens nuvarande utvecklingsstadium omfattas i princip inte ett bidrag som beviljas till studerandes uppehälle och utbildning av EEG-fördragets tillämpningsområde enligt artikel 7 i fördraget. Sådana bidrag hör nämligen dels till utbildningspolitiken, vilken inte som sådan har underställts gemenskapsinstitutionernas behörighet (se ovannämnda dom av den 13 februari 1985), dels till socialpo-

litiken som hör till medlemsstaternas behörighet, såvida den inte är föremål för särskilda bestämmelser i EEG-fördraget (se dom av den 9 juli 1987 i mål 281, 283-285 och 287/85 Tyskland med flera mot kommissionen - migrationspolitik - (Rec. 1987, s. 3203).

- 19 Svaret på den andra frågan blir därför följande. En medlemsstats betalning av de studerandes undervisningsavgifter, som tas ut av universitet, omfattas av EEG-fördragets tillämpningsområde enligt artikel 7 i fördraget, vilket däremot inte gäller betalning av bidrag till de studerandes uppehälle.

Den tredje frågan

- 20 Den nationella domstolen önskar med sin tredje fråga i huvudsak få klarlagt om en medborgare i en annan medlemsstat, som tar anställning i värdlandet för en period av åtta månader i syfte att därefter påbörja universitetsstudier inom samma yrkesområde i det landet, och som inte skulle ha anställts av arbetsgivaren om han inte redan hade antagits vid universitetet, skall anses som arbetstagare i den mening som avses i artikel 7.2 i förordning nr 1612/68.
- 21 Det skall först understrykas att begreppet arbetstagare, i den mening som avses i artikel 48 i fördraget och i förordning nr 1612/68, har en gemenskapsrättslig innebörd. Som domstolen tidigare har fastslagit skall varje person som utför faktiskt och verkligt arbete, med undantag för arbete som utförs i så pass liten omfattning att det framstår som ett marginellt komplement, betraktas som arbetstagare (domarna av den 23 mars 1982 i mål 53/81 Levin (Rec. 1982, s. 1035) och av den 3 juni 1986 i mål 139/85 Kempf (Rec. 1986, s. 1741). Det grundläggande kännetecknet för ett anställningsförhållande är att en person under en viss tid mot ersättning utför arbete åt en annan person under dennes ledning (dom av den 3 juli 1986 i mål 66/85 Lawrie-Blum (Rec. 1986, s. 2121).
- 22 Det är nödvändigt att slå fast att det inte ställs några ytterligare villkor i gemenskapsrätten som måste uppfyllas för att en person skall kunna anses som arbetstagare. Medlemsstaterna får därför inte ensidigt ställa som villkor för att bevilja de sociala förmåner som avses i artikel 7.2 i ovan nämnda förordning att den berörda personen skall ha förvärvsarbetat under en viss tid (se dom av den 6 juni 1985 i mål 157/84 Frascogna (Rec. 1985, s. 1739).

23 Svaret på den tredje frågan blir således följande. En medborgare från en annan medlemsstat som tar anställning i värdlandet för en period av åtta månader i syfte att därefter i det landet påbörja universitetsstudier inom samma yrkesområde, och som inte skulle ha anställts av arbetsgivaren om han inte redan hade antagits vid universitetet, skall anses som arbetstagare i den mening som avses i artikel 7.2 i förordning nr 1612/68.

Den fjärde frågan

24 Den fjärde frågans första del, som rör undervisningsavgifter, saknar betydelse mot bakgrund av svaret på den andra frågan. Den fjärde frågans andra del går ut på om en arbetstagare under de särskilda omständigheter som beskrivits av den nationella domstolen, med stöd av artikel 7.2 i förordning nr 1612/68, har rätt till ett bidrag som betalas till studerande för deras uppehälle när arbetstagaren påbörjar universitetsstudier i värdlandet.

25 Det finns anledning att påpeka, vilket domstolen fastslog i den dom som avkunnades denna dag i mål 39/86 Lair (Rec. 1988, s. 3161), att ett bidrag till uppehälle och utbildning, som beviljas för genomförande av universitetsstudier som leder till en yrkesbehörighet, utgör en social förmån i den mening som avses i artikel 7.2 i förordning nr 1612/68.

26 I samma dom har domstolen fastslagit att en medborgare från en annan medlemsstat som efter att ha förvärvat arbetat i värdlandet påbörjar universitetsstudier i det landet som leder till en yrkesbehörighet, skall anses ha behållit sin egenskap av arbetstagare och har i den egenskapen rätt att åberopa artikel 7.2 i förordning nr 1612/68, under förutsättning att det finns ett samband mellan det tidigare förvärvsarbetet och de aktuella studierna.

27 Det är emellertid nödvändigt att påpeka att det anförda inte innebär att en medborgare från en medlemsstat i en annan medlemsstat har rätt till studiebidrag i egenskap av arbetstagare om det fastställs att han skall anses som arbetstagare enbart till följd av att han antogs vid universitetet för att bedriva de aktuella studierna. Anställningsförhållandet, som utgör den enda grunden för de rättigheter som följer av förordning nr 1612/68, är i ett sådant fall endast av underordnad betydelse i förhållande till de studier som bidraget är avsett att finansiera.

- 28 Svaret på den fjärde frågan blir därför följande. En arbetstagare som är medborgare i en annan medlemsstat och som tar anställning för en period av åtta månader i syfte att därefter påbörja studier inom samma yrkesområde i värdlandet, och som inte skulle ha anställts av arbetsgivaren om han inte redan hade antagits vid universitetet, är inte, med stöd av artikel 7.2 i förordning nr 1612/68, för sina studier berättigad till ett bidrag som beviljas studerande som är medborgare i värdlandet och som är avsett för deras uppehälle.

Den femte frågan

- 29 För att besvara den femte frågan finns det anledning att påpeka att sökanden är född efter det att hans föräldrar hade slutat arbeta och bo i Förenade kungariket. Han har därför aldrig, i det landet, varit att anse som medlem av en arbetstagares familj.
- 30 Det framgår av det femte övervägandet i ingressen till förordning nr 1612/68 att den förordningen syftar till att genomföra fri rörlighet för arbetstagare bl.a. genom att avlägsna hinder för arbetstagares rörlighet, särskilt när det gäller arbetstagares rätt att få ha sin familj hos sig och förutsättningarna för att familjen skall kunna inlemmas i värdlandet. Av detta följer att artikel 12 i förordningen skall tolkas så, att den bara ger upphov till rättigheter för barn som har levt med den ena eller båda föräldrarna i en medlemsstat när minst en av föräldrarna var bosatt där i egenskap av arbetstagare. Artikeln kan alltså inte ge upphov till några rättigheter för barn till en arbetstagare som är fött efter det att arbetstagaren hade slutat att arbeta och bo i värdlandet.
- 31 Svaret på den femte frågan blir således följande. Barn till en medborgare i en medlemsstat som är bosatt inom en annan medlemsstats territorium, kan inte åberopa artikel 12 i förordning (EEG) nr 1612/68, om föräldern, som inte längre är bosatt i värdlandet, senast var bosatt där i egenskap av arbetstagare före barnets födelse.

Rättegångskostnader

- 32 De kostnader som har förorsakats Förenade kungariket, Förbundsrepubliken Tyskland, Danmark och Europeiska gemenskapernas kommission, som har

inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN

– angående de frågor som genom beslut av den 27 juni 1986 förts vidare av Court of Session i Skottland – följande dom:

- 1) — Universitetsstudier som leder till behörighet för ett visst yrke, en viss sysselsättning eller anställning, eller som ger särskild kompetens för att utöva ett sådant yrke, sysselsättning eller anställning, utgör yrkesutbildning.
— Universitet kan inte betraktas som ”yrkesskolor” i den mening som avses i artikel 7.3 i rådets förordning nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen.
- 2) En medlemsstats betalning av de studerandes undervisningsavgifter, som tas ut av universitet, omfattas av EEG-fördragets tillämpningsområde enligt artikel 7 i fördraget, vilket däremot inte gäller betalning av bidrag till de studerandes uppehälle.
- 3) En medborgare från en annan medlemsstat som tar anställning i värdlandet för en period av åtta månader i syfte att därefter i det landet påbörja universitetsstudier inom samma yrkesområde, och som inte skulle ha anställts av arbetsgivaren om han inte redan hade antagits vid universitetet, skall betraktas som arbetstagare i den mening som avses i artikel 7.2 i förordning nr 1612/68.
- 4) En arbetstagare som är medborgare i en annan medlemsstat och som tar anställning för en period av åtta månader i syfte att därefter påbörja studier inom samma yrkesområde i värdlandet, och som inte skulle ha anställts av arbetsgivaren om han inte redan hade antagits vid universitetet, är inte, med stöd av artikel 7.2 i förordning nr 1612/68, för sina

studier berättigad till ett bidrag som beviljas studerande som är medborgare i värdlandet och som är avsett för deras uppehälle.

- 5) Barn till en medborgare i en medlemsstat, som är bosatt inom en annan medlemsstats territorium, kan inte åberopa artikel 12 i förordning (EEG) nr 1612/68, om föräldern, som inte längre är bosatt i värdlandet, senast var bosatt där i egenskap av arbetstagare före barnets födelse.

Mackenzie Stuart

Moitinho de Almeida

Rodríguez Iglesias

Koopmans

Everling

Bahlmann

Galmot

Kakouris

Joliet

O'Higgins

Schockweiler

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 21 juni 1988.

J.-G. Giraud
Justitiesekreterare

A.J. Mackenzie Stuart
Ordförande